

**Запорізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 14
Запорізької міської ради Запорізької області**

**ФОРМУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ (ЛЕКСИЧНОГО І ГРАМАТИЧНОГО
АСПЕКТІВ) УЧНІВ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Вч. англ. мови
Тимчук В.М.

Поняття комунікативної компетенції ввійшло у науковий обіг у 1972 р. завдяки американському лінгвісту Д.Хаймзу на противагу теорії мовної компетенції Н.Хомського. Н.Хомський пов'язував свою теорію здебільшого з ідеальними слухачами-співрозмовниками в однорідному мовному середовищі, з тими, хто знає мову на найвищому рівні й на кого не впливають такі психологічні чинники, як обмеженість пам'яті, увага та інтерес, помилки у використанні мовних знань у реальному спілкуванні. У центрі уваги Н.Хомського знаходилась характеристика можливостей абстрактних мовців продукувати певною мовою граматично правильно оформлені речення. А теорія комунікативної компетенції Д.Хаймза спрямована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. Важливим чинником у ній є те, що наголошується на необхідності у навчанні мови зосереджуватися на комунікативних вміннях більше, ніж на знаннях граматичних структур.

З 70-х років розпочалися інтенсивні дослідження проблеми комунікативної компетенції як результат осмислення соціальної функції мови й комунікативного спрямування мовленнєвої діяльності людини. У науковій психолінгвістичній та методичній літературі існують різні підходи до визначення комунікативної компетенції.

У сучасних дослідженнях пропонуються різні визначення комунікативної компетенції: в одних – це рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Т.О.Вольфовська); в інших – це спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокomпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О.П.Петрашук); або як здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації (В.М. Топалова). Комунікативну компетенцію можна визначити як здатність людини розуміти та відтворювати іноземну мову не тільки на

рівні фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих знань та мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та особливостей ситуації спілкування. Тому, для мовленнєвого спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами породження речень, сконструйованих відповідно до граматичних норм, але й необхідно, крім того, адекватно завданням і ситуації спілкування здійснювати свій вплив на співрозмовника і відповідно до цього вживати мовленнєві висловлювання. А відтак комунікативну компетенцію ми розглядаємо як індивідуальну динамічну категорію, в якій відбивається єдність мови і мовлення.

В.О.Коккота подає таку модель комунікативної компетенції:

- 1) фонологічна компетенція;
- 2) лексико-граматична компетенція;
- 3) соціолінгвістична компетенція;
- 4) країнознавчі знання, навички й уміння, що забезпечуються дискурсивною, ілюктивною та стратегічною компетенціями, тобто соціокультурна компетенція.

До країнознавчої компетенції він відносить і лінгвокраїнознавчу компетенцію – знання та правила використання таких іншомовних слів і висловів, що називають предмети, явища, факти, ідеї, яких або немає у своїй країні, або називаються вони інакше, тобто без еквівалентних слів та виразів [14,20].

Грамматична компетенція – це здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості. Основними компонентами граматичної компетенції виступають граматичні навички, граматичні знання і граматична усвідомленість. Існує так звана лінгвістична (або аналітична, формальна) граматики, тобто науковий лінгвістичний опис системи правил певної мови, і педагогічна (або навчальна) граматики, яка являє собою перероблені правила

лінгвістичної граматики, пристосовані для навчання мови. Педагогічна гра матика завжди контрастивна, бо враховує вплив рідної мови. Навчальний матеріал до неї відбирається за суто методичними критеріями: нормативності, вживаності, відповідності потребам спілкування. Він організується циклічно й концентрично (а не системнолінійно, як у лінгвістичній граматиці), передбачаються фази систематизації і повторення. Уточнюючи поняття “педагогічна гра матика”, дослідники (Черноватий Л.М., Хельбіг Г., Dirven R.) визначають її як будь - який, орієнтований на вчителя і учня, опис або спосіб пред’явлення правил іноземної мови з метою забезпечення процесу його засвоєння, а також управління цим процесом. Метою застосування педагогічної граматики є перехід тих, хто навчається, до так званої інтуїтивної граматики, яка визначається як імпліцитне знання структури мови, тобто це знання, яке зазвичай не усвідомлюється, проте воно лежить в основі здібності того, хто говорить/ пише, породжувати граматично коректні висловлювання, або здібності того, хто слухає/ читає. Існують різні типи навчальної інформації, які допомагають учням одержувати граматичні знання:

1. Правила (описові правила і правила - інструкції).
2. Зразок мовлення на рівні словоформи, словосполучення, фрази, понадфразової єдності .
3. Модель.
4. Схема.
5. Ілюстративна таблиця.
6. Когнітивна метафора (вербальна або зображальна). У широкому смислі правило є інформацією про незнайомий або малознайомий об’єкт, а також про особливості оперування нимі

Засоби формування граматичної компетенції

Допоміжні засоби навчання поділяють на технічні і нетехнічні. Розглянемо спочатку нетехнічні засоби формування граматичної компетенції. Тут слід почати із зображальної наочності – малюнків, без яких

ніж не обійтися, наприклад, у вправах для засвоєння граматики у теперішньому подовженому часі (Present Progressive) в англійській мові. Зазвичай малюнки із зображенням дій використовують для ознайомлення учнів з новою граматичною структурою, для коментування учнями дій персонажів, зображених на малюнку. Проте рідко використовується такий цікавий прийом: вчитель тримає малюнок в руках, не показуючи його учням, і просить здогадатися, що роблять зображені на ньому персонажі (їх слід назвати). Учні по черзі ставлять загальні запитання, поки не вгадають зображену дію. Якщо учні так і не здогадалися, то вони мають поставити спеціальне запитання, на яке вже відповідає вчитель, показуючи малюнок класу. Описаний прийом заохочує учнів до активної діяльності, сприймається ними як гра.

До нетехнічних засобів навчання відноситься також і графічна наочність. Для формування граматичної компетенції широко використовуються різноманітні таблиці, схеми, картки, ігри з картками (наприклад, гра в лото; гра в карти, де картами є картки з формами неправильних дієслів), вирішення “граматичних” кросвордів тощо. Серед таблиць уже згадувалася ілюстративна таблиця, що служить для систематизації граматичного матеріалу і презентації його у міні - контекстах; у прикладах вправ у попередньому підрозділі наводилася підстановча таблиця, яка допомагала дітям сказати про те, кому належать згадані у першій колонці речі.

Дуже корисною може виявитися спеціальна таблиця, яка демонструє порядок слів у стверджувальних, заперечних і питальних реченнях. У такій таблиці важливо зафіксувати місце підмета, а всі інші члени речення, особливо частини присудка (там, де є допоміжні дієслова) вже будуть розташовані після або перед ним. Наведемо приклад такої таблиці, яка демонструє порядок слів із структурою *have got*.

What	Have Has Have	You James I Lora People He	Have Has Have Has Have Has	Not	Got Got Got Got Got got	A nice flower, Potter? A jar of jam? A piece of cloth? A cup of tea? A bottle of lemonade?
------	---------------------	---	---	-----	--	--

Нижче наведено приклади граматичних та лексичних вправ для 6-8 класів загальноосвітніх закладів. Лексичні вправи включають в себе короткі тексти та після текстові вправи з граматичним аспектом (відповіді на запитання, пошук прикметників та ступенів їх порівняння). Граматичні вправи представлені закріпленням правил утворення ступенів порівняння прикметників, множини іменників, часових форм Present Simple, Present Continuous.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Черноватый Л.Н. Психолингвистические основы теории педагогической грамматики. – Харьков: Основа, 1992. – 245 с.
2. Хельбиг Г. Грамматика в преподавании иностранных языков. // Иностр. яз. в школе. – 1976, № 3. – С. 28& 34.
3. Грамматика английского языка: Морфология. Учеб. Пособие для студентов пед. Ин – тов по спец. «Иностр. Яз»/Н.А. Кобрина, Е.А. Корнеева, М.И. Оссовская, К.А. Гузеева. – М.: Просвещение, 1985. – 288 с.
4. В. Л. Каушанская, Р.Л. Ковнер. Грамматика английского языка. Пособие для студентов педагогических институтов и университетов. 7-е изд.: М, 2000. – 319 с.